

PAPER DETAILS

TITLE: LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ELESTİREL DÜŞÜNME EGİLİMLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİSKENLER
AÇISINDAN İNCELENMESİ

AUTHORS: Remzi DEMİR,Birsel AYBEK

PAGES: 122-140

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/217205>

Lise Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

Remzi DEMİR

ODTÜ G.V. Özel Mersin İ.Ö.O.
Müdür Yardımcısı
E-posta: remzidemir71@hotmail.com

Yrd.Doç.Dr.Birsel AYBEK

Çukurova Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Eğitim Programları ve Öğretimi Bölümü
E-posta: baybek@hotmail.com

Özet

Bugün uygulamada olan ilköğretim ve lise programlarında eleştirel düşünmeye özel bir önem verildiği dikkat çekmektedir. Bu programlarda eleştirel düşünme becerisi öğrencilere kazandırılması gereken temel beceriler içinde sayılmakla birlikte bilgi toplumunun fertlerinde mutlaka bulunması gereken beceri türlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle, bu çalışmada değişen programların ardından üniversiteden önceki son basamak olan lise düzeyindeki öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri incelenmiştir. Araştırmada tarama modellerinden olan ilişkisel tarama modeli kullanılmış ve araştırma amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiş özel ve devlet okullarında öğrenim gören farklı okul türlerinden toplamda 402 12. sınıf öğrencisiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada Kökdemir (2003)'in uyarladığı "California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği" ve araştırmacılar tarafından geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır.

Verilerin çözümlenmesinde, betimsel yöntem ve Pearson momentler katsayısı tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonunda; öğrencilerin genel eleştirel düşünme eğilimleri puanının düşük olduğu, öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının cinsiyetlerine, okul türlerine, anne baba eğitim düzeylerine, ailelerinin genel yapısına, katılmaktan hoşlandıkları etkinliklere göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı ancak bazı bireysel özelliklerine göre eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının farklılaştığı bulgusuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanları ve akademik başarı puanları arasında ise düşük negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Düşünme, Eleştirel düşünme, Ortaöğretim.

An Analysis of the Critical Thinking Dispositions of High School Students through Various Parameters

Abstract

It points out that a special importance is given to critical thinking in today's primary and high school educational programs. Besides the fact that critical thinking ability is one of the basic abilities that should be given to students, it is also regarded as one of the types of skills that should be found in the individuals of information society as a must. For this reason, critical thinking tendencies of the students at high school levels, the last step before the university after the changed programs, have been analyzed. Relational

screening model, a type of screening models, has been used in this study; and this study has been carried out with a total of 402 12th grade students, having their education in different types of both private and state school, selected by research-aimed sampling method. “The California Critical Thinking Disposition Inventory,” adapted by Kökdemir and “Personal Information Form,” developed by the researchers have been used in the research.

Descriptive and Pearson product-moments correlations have been used in data analysis. At the end of the research, it has been found out that the general critical thinking tendency points of the students are low, that the critical thinking tendency points of the students do not differ in a meaningful way according to their genders, school types, parent education levels, general family structures or the activities they like to attend, but that the critical thinking tendency points differ according to some personal characteristics. It has been concluded that there is a low negative relationship between the critical thinking tendency points and academic success points of the students.

Key Words: Thinking, Critical thinking, Secondary education.

1. Giriş

Bilgi çağındaki gelişmelerle değişen yaşam koşulları, yaşamın her alanında ve özellikle iş dünyasında, karşılaştığı sorunları çözen, sürekli kendini geliştiren insanların talep edilmesini kaçınılmaz kılmaktadır (Ay ve Akgöl, 2008). Düşünmenin eksikliğine yönelik giderek artan farkındalık, düşünme becerilerine olan ilgiyi arttırmaktadır. Bu düşünme becerilerinden biri de eleştirel düşünmedir.

Ennis (1985)’e göre eleştirel düşünme, sorun çözme ve sorgulayıcı araştırmacılık, bir başka deyişle, neye inanacağımızı ya da ne yapacağımızı kararlaştırmamız üzerinde yoğunlaşmış mantıklı, şüphecî, geçerli ve yansıtmacı bir düşünme biçimidir. Broadbear ve Keyser (2000)’e ise eleştirel düşünmeyi, birbirine bağlı üç özellik ile tanımlamaktadır. Birincisi, eleştirel düşünme açıklık, doğruluk, ilgililik ve mantık gibi standartlara dayanmaktadır. İkincisi, bu standartlar “kendini-düzeltilme” olan bir düşünmeyi oluşturmaya da kapsayacak şekilde uygulanmaktadır. Ayrıca, standartların kendini uygulaması yoluyla düşünmeyi geliştirme işi iradeye bağlıdır ve bilişsel ve duyuşsal alanların ayrılmaz olduğu önermesine dayanmaktadır. Vurgulanan bu süreçlerde McKendree, Small ve Stenning (2002)’in de belirttiği üzere son yıllarda, eğitim politikalarını belirleyenler tarafından, düşünme becerileri üzerinde ısrarla durulmuş ve eğitim programlarında bireysel potansiyelin en üst düzeyde geliştirilmesinin yanında, sınıflarda öğrenilen ve yaşamın diğer alanlarına da aktarılabilir olan düşünme becerilerinin geliştirilmesi temel bir amaç olarak kabul edilmeye başlanmıştır (Kurt ve Kürüm, 2010: 20-34). Korkmaz ve Yeşil (2009)’in de belirttiği üzere, eleştirel düşünme becerilerine sahiplik, nitelikli eğitimin hem bir sonucu hem de önemli bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Lise Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

Nitekim Milli Eğitim Bakanlığı da, öğretim programlarında, davranışçı yaklaşım yerine yapılandırmacı bir anlayışın temel alınması gerektiğini savunmaktadır. Program, her çocuğun “özgün”, “biricik” ve “saygıdeğer” bir birey olduğu varsayımına dayanmaktadır. Çeşitli disiplinler ve ara disiplinlerle doğrudan bağlantılar kurulmuştur. Programda araştırma, inceleme, sorgulama, plan yapma, eleştirel düşünme, karar verme gibi üst düzey zihinsel süreçler vurgulanmaktadır. Sadece ürün değil, süreç de değerlendirilmektedir (MEB, 2006).

Günümüzde eleştirel düşünmeyi gerektiren önemli bir gelişme de bilgi patlamasıdır. Bilgi gün geçtikçe çoğalmakta ve değişmektedir. Hızla çoğalan ve değişen bilginin hepsini eğitim programlarına koymak ve öğrencilere sunmak olanaksız olacağından, öğrencilere eleştirel düşünme becerilerini kazandırarak öğrencilerin kendilerinin bilgiye ulaşması ve kendisi için gerekli bilgiyi edinme ve o bilgiyi anlama ilke ve yöntemlerini geliştirmesi gerekmektedir (Aybek, 2006, 43). Bugün uygulamada olan ilköğretim (MEB, 2006), lise (MEB, 2009) programlarında ve gerekse yükseköğretimin amaç ve işlevini ifade eden kanun ve yönetmelikler (2547 sayılı Kanun madde 4) ile uygulanan öğretim programlarında (YÖK, 2009) eleştirel düşünmeye özel bir önem verildiği dikkati çekmektedir. Bu programlarda eleştirel düşünme becerisi öğrencilere kazandırılması gereken temel beceriler içinde sayılmakla birlikte bilgi toplumunun fertlerinde mutlaka bulunması gereken beceri türlerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Korkmaz, Yeşil 2009).

Ayrıca, yurt içi ve dışında yapılan çalışmalara dayanarak; eleştirel düşünmenin temel alındığı bir eğitim sistemi ve öğretimin öğrencilerde akademik başarıyı arttırdığı da görülmüştür (Akınoğlu, 2001; Akbıyık, 2006; Facione ve Facione, 1997; Ip, Lee, Lee, Chau, Wootton ve Chang, 2000; Şahinel, 2001; Akt. Zayıf, 2008). Daha da önemlisi, eleştirel düşünme eğitiminin, süregelen eğitimin bir parçası olduğu durumlarda öğrenciler yalnızca akademik açıdan daha başarılı olmakla kalmamakta, aynı zamanda toplumsal olarak da daha olumlu, daha yardımsever davranmakta ve madde bağımlılığı oranları düşmektedir (Elias ve Kress,1994). Eleştirel ağırlıklı ve daha öğrenci merkezli eğitim modellerinin uygulanmasında, etkiyi artırmak için internet kullanımı, konferans, çalışma grupları, akademik ve popüler dergilerin kullanımı gibi araçlardan faydalanılmaktadır. Bu kadar önemli görünmesine rağmen, öğretmenlerin gerekli değişimi yapmadaki zorlukları, sınıftaki öğrenci sayısının bu tür bir eğitime olanak vermemesi, ders kitaplarının eleştirel düşünme eğitimini desteklemekten uzak oluşu, akademik başarıyı daha çok çoktan seçmeli sınavlarla ölçülmeye çalışılması gibi nedenler eleştirel düşünme eğitiminin yürütülmesini engellemektedir (Haas ve Keeley,1998).

2. Problem

Öğretim, ölçme ve değerlendirme araçlarımızın okur-yazarlık, ezberleme, kelime hazinesi, genel anlayış, kalıp algılama yeteneklerini geliştirmeye programlandığı; bireysel yetenekler, iletişim becerileri, ekip çalışma yeterliliği, sezgi, muhakeme, yaratıcılık ve hayal gücü yeteneklerinin programlarda ve ölçme araçlarında yer almadığı bilinmektedir (Özden, 2003). Dolayısıyla; üniversite okuma yaşına gelmiş öğrencilerin düşünme yetenekleri gelişmediği için sadece bilgiyi geri çağırma yeteneğine sahip olmaları sonucu, bilgiyi nasıl kullanacaklarını bilmedikleri, yorumlama yapamadıkları, kavramlar arasında ilişkiler kuramadıkları sonucu ile karşılaşmaktadır (Atasoy, 2005: 20). Lise, eğitim-öğretim, hizmet sağlama, araştırma ve öncülük rolü olan üniversiteden önceki son basamaktır. Bu nedenle lise öğrencilerinin özelliklerinin incelenmesi, açığa çıkarılması ve işlenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Öğrencilerin entelektüel gelişimlerinin sağlanabilmesi, onlara potansiyellerini geliştirme fırsatının verilmesi ve ülke kalkınmasında etkin rol oynayabilmeleri için öğretimin içerik ve yöntemleri; eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, bilimsel düşünme, ilişkisel düşünme, akıl yürütme gibi becerileri kazandıracak şekilde düzenlenmelidir (Özden, 2003).

3. Araştırmanın Amacı

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda lise öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerine değişen lise öğretim programları ile birlikte (MEB, 2009) ne kadar sahip olduklarının belirlenmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu amaçla bu çalışmanın temel amacı, *lise öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin belirlenmesidir*. Bu temel amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

- 1-Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimi puanlarının dağılımı nasıldır?
- 2-Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimi puanları cinsiyet, okul türü, anne-baba eğitim düzeyi, algılanan ana baba tutumu, kendi beyanlarına göre katılmaktan hoşlandıkları etkinlikler ve belirttikleri bireysel özellikleri değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?
- 3- Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanları ve akademik başarı puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

4. Yöntem

4.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada tarama modellerinden olan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, geçmişte veya şu anda var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Merter, 2009: 84). İlişkisel tarama modelleri, araştırma iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığı ve/veya derecesini araştıran genel tarama

Lise Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

modellerinden ilişkisel tarama modelidir. Bunlar, korelasyon ve karşılaştırmadır (Karasar, 1998: 81).

4.2. Evren ve Örneklem

Araştırma, Mersin ilinde okulların yoğun olarak bulunduğu Toroslar, Yenişehir, Akdeniz merkez ilçelerinde ve Erdemli, Tarsus ilçelerinde 2011-2012 eğitim-öğretim yılında amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiş özel ve devlet liselerinde öğrenim gören farklı okul türlerinde 12. sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya, 102 Özel Lise, 98 Genel Lise, 99 Anadolu Lisesi ve 103 Meslek Lisesi öğrencisi katılmıştır. Bu öğrenciler, 200 Kız ve 202 Erkek olmak üzere toplam 402 kişidir. Özel ve Devlet liseleri arasında da bir kıyaslama yapabilmek için çeşitli merkez ilçelerden öğrencilere ulaşılmıştır.

4.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada iki veri toplama aracı kullanılmıştır. Bunlar; araştırmacılar tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” ve Kökdemir (2003)’in uyarladığı “California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği” ‘dir.

Araştırmada, araştırmacılar tarafından bir “Kişisel Bilgi Formu” geliştirilmiştir. Öğrencilere cinsiyet, okul türü, anne-baba eğitim düzeyi, algılanan ana baba tutumu, katılmaktan hoşlandığı etkinlikler, algılanan bireysel özellikleri ve bir önceki dönem ortalama başarı puanına yönelik sorular sorulmuştur.

Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimini belirlemek için ise, Facione, Facione ve Giancarlo tarafından 1998 de geliştirilen California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği (The California Critical Thinking Disposition Inventory) kullanılmıştır. Türkçe’ye uyarlama çalışmaları Kökdemir tarafından yapılmış olan bu ölçek 6 boyut ve 51 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin toplamı için iç tutarlılık katsayısı yani, Cronbach alpha güvenirlik katsayısı 0.88 olarak bulunmuştur (Kökdemir, 2003). Bu araştırma için ölçeğin toplam Cronbach alpha güvenirlik katsayısı yeniden hesaplanmış ve 0.88 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada ölçeğin toplam puanı dikkate alınarak istatistiksel işlemler yapılmıştır.

4.4. Verilerin Analizi

Verilerin çözümlenmesinde, betimsel istatistiklerin yanı sıra, t testi analizi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), Pearson momentler çarpımı katsayısı korelasyonu kullanılmıştır. Tüm istatistiksel analizlerde 0.05 anlamlılık düzeyi ölçüt alınarak araştırma bulguları, amaçlar doğrultusunda analiz edildikten sonra, tablolar halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır.

4.5. Bulgular

Bu bölümde öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimi puanlarının dağılımı, eleştirel düşünme eğilimi puanlarının; cinsiyet, okul türü, anne-baba eğitim düzeyi, ailenin genel yapısı, katılmaktan hoşlanılan etkinlikler, algılanan bireysel özellikleri değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadıkları ve öğrencilerin

eleştirel düşünme eğilimi ile akademik başarı puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı hakkında elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.5.1. Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarının Dağılımına İlişkin Bulgular

Kökdemir (2003: 84), CCTDI-T (California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği)'nin bir bütün olarak değerlendirildiğinde puanı 240'tan az olan kişilerin genel eleştirel düşünme eğilimlerinin *düşük*, 240-299 puan arasının *olumlu yönde*, puanı 300'den fazla olanların ise bu eğilimlerinin *yüksek* olduğunu belirtmiştir. Aşağıda Tablo 1'de öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimi puanlarının ortalama, en yüksek- en düşük ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarının Ortalama, En Yüksek, En Düşük Ve Standart Sapma Değerleri.

Eleştirel Düşünme	N	$\bar{X}$	En düşük	En yüksek	Ss
Genel Eğilim	402	236,65	60	360	33,91

Tablo 1'de yer alan değerler incelendiğinde öğrencilerin genel eleştirel düşünme eğilimlerinin *düşük* olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

4.5.2. Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Farklaşıp Farklaşmamasına İlişkin Bulgular

Bu bölümde öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının; cinsiyetlerine, okul türlerine, anne baba eğitim düzeylerine, ailelerinin genel yapısına, katılmaktan hoşlandıkları etkinliklere ve bazı algılanan bireysel özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarının, Cinsiyetlerine, Okul Türlerine ve Anne Baba Eğitim Düzeylerine Göre Anlamlı Bir Şekilde Farklaşıp Farklaşmamasına İlişkin Değerler

Eleştirel Düşünme	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	ss	t	p
Genel Eğilim	Kız	200	238,46	30,85	1,058	,291
	Erkek	202	234,86	36,96		
Eleştirel Düşünme	Okul Türü	N	$\bar{X}$	ss	F	p
Genel Eğilim	Özel Lise	102	237,22	42,20	,588	,623
	Genel Lise	98	238,22	35,23		
	Anadolu Lisesi	99	232,77	27,00		
	Meslek Lisesi	103	238,33	29,93		
	Toplam	402	236,65	34,06		

Lise Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

<i>Anne Eğitim</i>						
Genel Eğilim	Okuryazar değil	33	241,64	30,14		
	Okuryazar	20	234,23	34,71		
	İlkokul	104	238,30	32,39	,798	,572
	Ortaokul	61	235,29	38,40		
	Lise	112	236,99	34,67		
	Yüksekokul	54	237,26	33,08		
	Lisansüstü	18	221,38	33,97		
	Toplam	402	236,65	34,06		
<i>Baba Eğitim</i>						
Genel Eğilim	Okuryazar değil	6	240,52	30,88		
	Okuryazar	17	238,60	24,66		
	İlkokul	84	239,76	37,45	,888	,503
	Ortaokul	55	236,67	24,07		
	Lise	126	239,54	33,81		
	Yüksekokul	84	230,09	31,61		
	Lisansüstü	30	232,30	49,40		
	Toplam	402	236,65	34,06		

p>0.05

Tablo 2’de ki değerler incelendiğinde öğrencilerin cinsiyetlerine, okul türlerine ve anne baba eğitim düzeylerine göre eleştirel düşünme eğilimlerinde 0,05 anlamlılık düzeyinde bir farklılaşma olmadığı bulgularına ulaşılmıştır.

4.5.2.1. Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarının, Cinsiyetlerine, Okul Türlerine ve Anne Baba Eğitim Düzeylerine Göre Anlamlı Bir Şekilde Farklaşıp Farklaşmamasına İlişkin Bulgular

Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının; cinsiyetlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadıklarını tespit edebilmek için t testi, okul türlerine, anne ve baba eğitim düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadıklarını tespit edebilmek için ise tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları aşağıda Tablo 2’de verilmiştir.

4.5.2.2. Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarının, Ana Baba Tutumlarına ve Katılmaktan Hoşlandıkları Etkinliklere Göre Anlamlı Bir Şekilde Farklaşıp Farklaşmamasına İlişkin Bulgular

Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının algılanan ana baba tutumlarına ve kendilerinin bildirdiği katılmaktan hoşlandıkları etkinliklere göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmamasını belirleyebilmek için tek yönlü varyans analizi yapılmış, aşağıda Tablo 3’te yer alan analiz sonuçlarına göre 0,05 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir farklılaşma bulunamamıştır.

Tablo 3. Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarının, Algılanan Ana Baba Tutumlarına Göre Anlamli Bir Şekilde Farklılaşp Farklılaşmamasına İlişkin Değerler.

Eleştirel Düşünme	Ana Baba T.	N	$\bar{X}$	ss	F	P
GENEL EĞİLİM	Otoriter	44	231,64	32,38	,788	,534
	Demokratik	166	235,89	36,25		
	İlgisiz	10	228,72	33,38		
	Aşırı İlgili	57	242,17	33,22		
	Koruyucu	125	237,54	32,09		
	Toplam	402	236,65	34,06		
<i>Etkinlik</i>						
GENEL EĞİLİM	Bilimsel	62	240,21	33,28	,697	,499
	Kültürel	172	237,41	32,43		
	Sportif	168	234,56	35,97		
	Toplam	402	236,65	34,06		

p>0,05

4.5.2.3. Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarının Algılanan Bireysel Özelliklerine Göre Anlamli Bir Şekilde Farklılaşp Farklılaşmamasına İlişkin Bulgular

Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının kendi atfettikleri bireysel özelliklerine göre farklılaşp farklılaşmamasını tespit edebilmek için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Tablo 4’ de ki değerlere göre öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının anlamli bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Bu farklılaşmaların kaynağını tespit etmek üzere LSD testi uygulanmış; öğrencilerin genel eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının 2, 5>1,8’ den yani, farklılığın *girişken ve kendine güvenen* özelliklere sahip öğrencilerle *araştırmacı ve düşünmeye önem veren* özelliklere sahip öğrencilerin genel eleştirel düşünme eğilimleri puanlarından kaynaklandığı görülmektedir. Bir başka deyişle, *girişken ve kendine güvenen öğrencilerin araştıran ve düşünmeye önem veren* özelliklere sahip öğrencilere göre genel eleştirel düşünme eğilimi puanlarının daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4. Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarının Algılanan Bireysel Özelliklerine Göre Anlamli Bir Şekilde Farklılaşp Farklılaşmamasına İlişkin Değerler.

ELEŞTİREL DÜŞÜNME	Özellik	N	$\bar{X}$	ss	F	LSD	p
GENEL EĞİLİM	(1)Araştırmacı	29	224,18	48,94	2,106*	2,5>	,028
	(2)Girişken	27	249,09	38,02			
	(3)Risk alan	39	234,67	32,67			
	(4)Sorumlu	59	240,38	29,30			

Lise Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

(5)Kendine	88	240,90	31,14
güvenen	31	240,89	37,18
(6)Açık fikirli	44	237,04	29,37
(7)İnsancıl	38	224,16	27,20
(8)Düşünceli	20	223,67	22,99
(9)Yaratıcı	27	240,20	43,09
(10)Sorgulayıcı	402	236,65	34,06
1			
Toplam			

* $p < 0,05$

4.5.3. Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanları ve Akademik Başarı Puanları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanları ile akademik başarı puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını tespit etmek üzere Person Korelasyon Katsayısı Analizi yapılmıştır. Korelasyon katsayısı, iki değişken arasındaki ilişkinin miktarını bulup yorumlamak amacıyla kullanılır. Korelasyon katsayısının mutlak değeri olarak “0.70-1.00 arasında olması yüksek, 0.70-0.30 arasında olması orta, 0.30-0.00 arasında olması ise düşük” düzeyde bir ilişki olarak tanımlanabilir (Büyüköztürk, 2002, 31- 32). Aşağıda Tablo 5’de yer alan korelasyon değerleri incelendiğinde öğrencilerin genel eleştirel düşünme eğilimleri puanları ve akademik başarı puanları arasında düşük negatif ($r = -0,11$; $p < 0,05$ *) bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 5.Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanları ve Akademik Başarı Puanları Arasındaki Korelasyon Değerleri.

	Akademik Başarı	N	R
Eleştirel Düşünme Eğilimleri			
Genel Eğilim		402	-,11*

* $p < 0,05$

5. Yorumlar

Bu bölümde öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimi puanlarının dağılımı, eleştirel düşünme eğilimi puanlarının; cinsiyet, okul türü, anne-baba eğitim düzeyi, ailenin genel yapısı, katılmaktan hoşlanılan etkinlikler, algılanan bireysel özellikler değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadıkları ve öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimi ile akademik başarı puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı hakkında elde edilen yorumlara yer verilmiştir.

5.1. Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarının Dağılımına İlişkin Yorumlar

Tablo 1’de araştırma bulguları incelendiğinde öğrencilerin genel eleştirel düşünme eğilimlerinin *düşük* olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Eleştirel düşünmeyle ilgili alan yazın tarandığında, lise düzeyinde daha az sayıda araştırma yapıldığı görülmüş, öğretmen ve öğretmen adayları ile ilgili daha çok araştırma olduğu saptanmıştır. Korkmaz ve Yeşil (2009) ilk, orta öğretim ve üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerini inceleyen araştırmalarında hepsinin ağırlıklı olarak orta düzey eleştirel düşünme düzeyine sahip oldukları bulgusuna ulaşmışlardır. Gülveren (2007), Akar (2007) ve Zayıf (2008), öğretmen adaylarının eleştirel düşünme puanlarının düşük olduğunu belirlemişlerdir. Kürüm (2002), Tünnüklü ve Yeşildere (2005), Çetin (2008), Özdemir (2005), Saçlı ve Demirhan (2008), Şen (2009), Beşoluk ve Önder (2010) ise öğretmen adaylarının eleştirel düşünme düzeylerini orta düzeyde bulmuşlardır. Korkmaz (2009) da ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerle ilgili yaptığı çalışmasında, katılımcıların eleştirel düşünmeye ilişkin görüşlerinin orta düzeyde olduğunu ifade etmiştir. Zayıf (2008) araştırmasında öğretmen adaylarının sınıf düzeyi arttıkça eleştirel düşünme eğilimlerinin de arttığı ve üniversite eğitiminin eleştirel düşünme eğilimini artırdığı yönünde bazı bilgiler vermektedir. Bu bağlamda, bu çalışmada elde edilen lise öğrencilerinin genel eleştirel düşünme eğilimi puanlarının düşük olmasının yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda normal olduğu üniversite eğitimi almaya başladıklarında ve yaş ilerledikçe bu eğilimlerinde artabileceği düşünülebilir. Aynı zamanda genel olarak öğretmenlerin yüksek olmayan eleştirel düşünme düzeylerinin öğrencilerin düzeylerini de olumsuz etkilediği düşünülebilir. Yine Kayagil ve Erdoğan (2011), yaşınn yanında öğrencilerin matematik başarısının ve kiracı-ev sahibi olma durumlarının öğrencilerin eleştirel düşünme düzeylerinde yordayıcı olduğunu bildirmişlerdir.

Eleştirel düşünmenin farklı tanımları olmasına karşın temelde, bilgiyi etkili bir biçimde elde etme, karşılaştırma, değerlendirme ve kullanma yetenek ve eğilimini vurguladığı söylenebilir (Demirel, 2002). İbrişoğlu (1993) da eleştirel düşünmeyi düşünmenin en gelişmiş ve ileri biçimi olarak tanımlamıştır. Bu çalışmada, öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının düşük olması; gelişmiş bir düşünme biçimine sahip olmadıklarını, bilgiyi elde etme, karşılaştırma, değerlendirme, kullanma eğilimlerinin yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu durum, içinde bulundukları ortam ve koşulların, aldıkları eğitimlerin eleştirel düşünme eğilimlerini geliştirici nitelikte olmadığını da düşündürmektedir. Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin yeterli düzeyde olmamasının nedeni Schaferman’ın (1991; Akt. Dutoğlu ve Tuncel, 2008) belirttiği gibi onların bu becerileri kazanmaya uygun bir ortamda eğitim

Lise Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

almamaları olabileceği gibi, Akınoğlu'nun (2001; Akt. Argon ve Selvi, 2011) da belirttiği gibi derslerin geleneksel yani ezberci bir yaklaşımla işleniyor olmasından kaynaklanabilir.

5.2. Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Farklaşıp Farklaşmamasına İlişkin Yorumlar

Bu bölümde öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının; cinsiyetlerine, okul türlerine, anne baba eğitim düzeylerine, ana baba tutumlarına, katılmaktan hoşlandıkları etkinliklere ve bazı algılanan bireysel özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular ve yorumlara yer verilmiştir.

5.2.1. Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarının Cinsiyetlerine, Okul Türlerine, Anne ve Baba Eğitim Düzeylerine Göre Anamlı Bir Şekilde Farklaşıp Farklaşmamasına İlişkin Yorumlar

Tablo 2'de ki araştırma bulguları incelendiğinde öğrencilerin cinsiyetlerine göre eleştirel düşünme eğilimlerinde 0,05 anlamlılık düzeyinde bir farklılaşma olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Alan yazında konuyla ilgili bulgular incelendiğinde iki farklı sonuç olduğu görülmüştür. Kürüm (2002), Özdemir (2005), Akar (2007), Çetin (2008), Saçlı ve Demirhan (2008), Korkmaz (2009), Narin (2009), Şen (2009), Ekinci ve Aybek (2010) araştırmalarında, cinsiyetin eleştirel düşünmeye ilişkin görüşlerde anlamlı bir farklılık yaratan bir değişken olmadığını saptamışlardır. Kaloç (2005), Yıldırım (2005), Gülveren (2007), Zayıf (2008), Beşoluk ve Önder (2010) ise cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık olduğunu; kızların erkeklere göre daha olumlu bir görüş bildirdiklerini ifade etmişlerdir. Farklı sonuçların elde edilmesi, kullanılan ölçeklerden de kaynaklanabilir ancak genel olarak bulguların çoğunluğu dikkate alınırsa bu araştırmada da olduğu gibi cinsiyet faktörünün öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinde etkili olmadığı söylenilebilir.

Araştırma bulgularına göre öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının okul türlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Kürüm (2002), Akar (2007), Gülveren (2007), Çetin (2008), Zayıf (2008) ve Şen (2009) de yaptıkları çalışmalarda mezun olunan lise türüne göre benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Kaloç (2005) Anadolu ve Anadolu Öğretmen Lisesi öğrencilerinin, Beşoluk ve Önder (2010) ise yabancı dil ağırlıklı liselere giden öğrencilerin diğer lise türlerine göre farklılaşarak eleştirel düşünme konusunda daha olumlu görüş bildirdikleri bulgusuna ulaşmıştır. Bu bulgu alınan örneklem açısından bazı liselerde eleştirel düşünmeye yönelik eğitim ortamı, kadro niteliği vb. etmenlerin daha iyi şartlarda olduğunu gösterebilir. Ancak yine Kaloç (2005) öğrencilerin mezun olduğu ilkokul türüne göre de eleştirel düşünme beceri puanlarında anlamlı bir farklılaşma olmadığını saptamıştır. Genel araştırma bulgularına bakıldığında mezun olunan okul türünün, eleştirel düşünmeye ilişkin görüşlerde anlamlı bir farklılık yaratmadığı

görülmektedir. Bunun nedeni de ülkemizde hangi okul türü olursa olsun öğrencilerin daha çok sınav merkezli yetiştirildiği, bir başka deyişle bilgileri ezberlemeye yönlendirildikleri biçiminde açıklanabilir.

Anne ve baba eğitim durumlarına göre araştırma bulguları incelendiğinde, öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanları arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Zayıf (2008), öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin düşüklüğü konusunda yaptığı tartışmada öğrenci ailelerinin sosyoekonomik düzey ve eğitimlerinin de etkili olabileceği yönünde bilgiler vermiş, hatta Kürüm (2002)'ün çalışmasında anne ve babanın eğitim düzeylerinin ve gelir düzeylerinin öğretmen adaylarının eleştirel düşünme gücünü etkilediğini; anne ve babası üniversite mezunu olan öğretmen adaylarının, anne ve babası okuryazar olmayan veya ilköğretim mezunu olan öğretmen adaylarına göre eleştirel düşünme eğilimlerinin yüksek düzeyde olduğunu ayrıca ailelerinin gelir düzeyleri düşük olan öğretmen adaylarının eleştirel düşünme gücü düşük; aileleri orta ve yüksek gelir düzeyinde olan öğretmen adaylarının eleştirel düşünme gücünün yüksek olduğunu belirten bulgularıyla desteklemiştir. Ancak lise türleri arasında sosyoekonomik özelliklere de karşılık gelebilecek özel okullar olmasına rağmen bu araştırma da böyle bir farklılaşmaya ulaşamamıştır. Yine Kaloç (2005)'un orta öğretim öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmasında da bu araştırma bulgularını destekler nitelikte anne baba eğitim düzeyinin eleştirel düşünme üzerinde etkili olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

5.2.2. Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarının, Algılanan Ana Baba Tutumlarına ve Katılmaktan Hoşlandıkları Etkinliklere Göre Anlamlı Bir Şekilde Farklılaşp Farklılaşmamasına İlişkin Yorumlar

Araştırma bulgularına göre öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının ana baba tutumlarına göre anlamlı bir farklılaşma olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Öztürk (2006)'ün çalışması da bu bulguyu destekler nitelikte ve aile yapısının etkili olmadığı yönündedir. Ancak bu konuyla ilgili alan yazın incelendiğinde, çocuklarına demokratik bir ortam sağlayan ailelerin, onları karar süreçlerine kattığı ve böylece bağımsızlığını kazanan çocuğun, düşüncelerini rahatlıkla ifade edebildiği, olaylara farklı açılardan bakabildiği, eleştirel ve yaratıcı düşüncesinin geliştiği belirtilmektedir (Ford ve Profetto, 1994; Dil Coşkun, 2001). Yine Palut (2008) ilgili ana baba tutumları ile eleştirel düşünme stilleri arasında olumlu ilişkiler tespit etmiştir. Ancak Topuz (2006)'un da belirttiği gibi çevre ve medyanın etkisinin aile ve okuldan çok daha fazla olduğu yönündedir. Nitekim bu araştırma verilerine göre de öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri düzeylerinde, ailelerinin otoriter, demokratik, ilgili, ilgisiz ya da koruyucu olmasının etkili olmadığı görülmüştür.

Lise Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

Araştırma bulgularına göre öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının katılmaktan hoşlandıkları etkinliklere göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Bu konu ile ilgili de alan yazında Kaloç (2005)'in bazı bulgularına göre boş zaman etkinlikleri araştırılmış ve kitap okuma, gazete okuma, spor yapma, bulmaca çözme ve belgesel izleme etkinlikleri tercihlerine göre kitap okuyan öğrencilerin eleştirel düşünme beceri puanlarının daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Öztürk (2006), hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ve etkileyen faktörleri incelediği araştırmasında sosyal ve kültürel etkinliklere katılmanın eleştirel düşünme düzeylerinde etkili olmadığı bulgusuna ulaşmıştır. Bu araştırma bulgularına göre de benzer şekilde öğrencilerin bilimsel, sportif ve kültürel etkinliklere katılma tercihlerinin eleştirel düşünme düzeylerinde etkili olmadığı söylenebilir.

5.2.3. Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarının Algılanan Bireysel Özelliklerine Göre Anlamlı Bir Şekilde Farklılaşıp Farklılaşmamasına İlişkin Yorumlar

Araştırma bulgularına göre öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının öğrencilerin algılanan bireysel özelliklerine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Bu farklılığın Girişken ve Kendine Güvenen özelliklere sahip öğrencilerle Araştırmacı ve Düşünmeye Önem Veren özelliklere sahip öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarından kaynaklandığı belirlenmiş, girişken ve kendine güvenen öğrencilerin araştıran ve düşünmeye önem veren özelliklere sahip öğrencilere göre genel eleştirel düşünme eğilimi puanlarının daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Kendini girişken ve kendine güvenen bireyler olarak tanımlayan öğrencilerin kendini araştırmacı ve düşünmeye önem veren öğrencilere göre eleştirel düşünme eğilimi puanları daha yüksektir. Aynı zamanda da araştırmanın genel bulgularına göre öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinde genel özelliklerinin (Cinsiyet, Okul türü, Anne -baba eğitim düzeyi, Ana Baba tutumu, Etkinlikler) değil bireysel özelliklerinin etkili olduğu söylenebilir. Bu konuya ilişkin alan yazında; sorgulayıcı araştırmacılık, şüphecilik (Ennis,1985) meraklılık, dikkat, azim, açık görüşlülük, dürüstlük, risk alma, bağımsız düşünme, sağ duyululuk, düşünmeye, bilgi edinmeye ve araştırmaya isteklilik, ölçüt seçiminde mantıklı ve sonuca ulaşmada azimlilik, güven duyma ve ilgililik (Facione, 1994; Kataiko-Yahiro, 1994; Kaya, 1997) gibi pek çok bireysel özellik ve tutumun etkilediği belirtilmektedir. Yine farklı olarak öğrenme stilleri gibi farklı bireysel özelliklerle eleştirel düşünme arasındaki ilişkiye yönelik bazı bulgulara da ulaşılmıştır (Colucciello, 1999; Toress ve Cano, 1995; Akt. Güven ve Kürüm, 2004). Bu bulgular da bireysel özelliklerin eleştirel düşünme üzerinde daha etkili olduğu bulgusunu desteklemektedir.

5.3. Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanları ve Akademik Başarı Puanları Arasındaki İlişkiye Yönelik Yorumlar

Araştırma bulgularına göre öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanları ile akademik başarı puanları arasında düşük negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Alan yazın incelendiğinde eleştirel düşünme ve akademik başarı arasında olumlu bir bağ olduğu yönünde bulgulara ulaşılmıştır. Örneğin Akbıyık (2002) “Eleştirel düşünme eğilimleri ve akademik başarı” başlıklı araştırmasında yüksek eleştirel düşünme eğilimine sahip öğrencilerin genel akademik başarılarının, düşük eleştirel düşünme eğilimine sahip öğrencilerin genel akademik başarılarından daha yüksek olduğunu saptamıştır. Kaasboll (1998), Kürüm (2002) ve Kökdemir (2003) de olumlu yönde ilişki olduğuna dair bulgulara ulaşmıştır. Bu araştırmaların bir kısmı da eleştirel düşünme eğitimi alan öğrencilerin başarısının arttığı yönündedir (Doney ve Lephardt, 1993; Magnussen, Ishida ve Itano, 2000). Kısaca ilgili araştırmalara göre, eleştirel düşünmeyi okullarda önemli hale getiren nedenlerden birisinin de, eleştirel düşünme becerileri ile okul başarısı arasındaki olumlu ilişkinin olduğu söylenebilir. Çünkü; eleştirel düşünmeyi geliştirmek için kullanılan model ne olursa olsun kuramcıların büyük bir çoğunluğu eleştirel düşünmenin öğretililecek bir beceri olduğuna inanmakta ve eleştirel düşünme dersi alan öğrencilerin almayanlara göre daha yüksek akademik başarı gösterdiklerini ifade etmektedirler (Chance, 1986; Nickerson, Perkins ve Smith, 1985; Sternberg ve Kastor, 1986; Akt. Aybek, 2006).

Eleştirel düşünme ve akademik başarı arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşamadığını gösteren araştırmalarda mevcuttur. Girot (2000), Aybek (2006), Zayıf (2008), Kanbay, Işık ve Aslan (2011)’in bulguları da eleştirel düşünme ve akademik başarı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişkiye ulaşamadığı yönündedir. Benzer şekilde bu araştırmadan elde edilen bulgu, eğitim sistemimizin sorgulanmasına yönelik soruları akla getiren ilginç bir bulgudur. Örneğin Beyer’e (1987; Akt. Çetinkaya, 2011) göre eleştirel düşünme, bilginin doğruluğunun irdelenmesidir. Bu araştırmada negatif korelasyon ilişkisi bulgusu; Korkmaz ve Yeşil (2011)’in de vurguladığı üzere eğitim sistemimizin ezberci; sorgulamadan, analiz etmeden, yorumlamadan, değerlendirme özelliğinden uzak olduğu bilgisini destekler niteliktedir. Aynı zamanda okullarımızda verilen programların eleştirel düşünme becerisini geliştirmekten uzak olması bir tarafa, öğrencilerin bu becerilerini azaltan bir yapıyı da sahip olduğu söylenebilir.

6. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada aşağıdaki *sonuçlar* elde edilmiştir:

Öğrencilerin genel eleştirel düşünme eğilimlerinin *düşük* olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının cinsiyetlerine, okul türlerine, anne-baba eğitim durumuna, algılanan ana baba tutumuna ve katılmaktan hoşlandıkları etkinliklere göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının kendi atfettikleri bireysel özelliklerine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı; farklılığın *girişken ve kendine güvenen* özelliklere sahip öğrencilerle *araştırmacı ve düşünmeye önem veren* özelliklere sahip öğrencilerin genel eleştirel düşünme eğilimleri puanlarından kaynaklandığı, bir başka deyişle, *girişken ve kendine güvenen öğrencilerin araştıran ve düşünmeye önem veren* özelliklere sahip öğrencilere göre genel eleştirel düşünme eğilimi puanlarının daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin genel eleştirel düşünme eğilimleri puanları ve akademik başarı puanları arasındaki korelasyon değerleri incelendiğinde düşük negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki *önerilerde* bulunulabilir:

Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimi puanlarının düşük olduğu dikkate alındığında öğretim programlarının eleştirel düşünme becerilerini geliştirici nitelikte hazırlanmasının yeterli olmadığı ve öğretim ortamının da bu becerileri geliştirmeye yönelik uygun donanım ve psikolojik ortama sahip olması gerektiği söylenilebilir. Öğretim programlarının da direk uygulayıcısının öğretmenler olduğu dikkate alındığında eleştirel düşünme becerisine sahip öğrencileri yetiştirebilmek için öncelikle öğretmenlerin eleştirel düşünme becerilerine sahip olması gerektiği düşünülebilir. Bu nedenle öğretmenlerin gerek hizmet öncesinde gerekse hizmet sonrasında hizmet içi eğitim yoluyla bu alana yönelik yetiştirilmesi gerektiği söylenilebilir.

Velilerin de eleştirel düşünen çocuklar yetiştirebilmesi için onlara okullarda uzman kişiler tarafından zaman zaman eleştirel düşünme alanına yönelik seminerler verilmelidir.

7. Kaynakça

Akar, Ü. (2007). Öğretmen Adaylarının Bilimsel Süreç Becerileri ve Eleştirel Düşünme Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Afyonkocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

- Akbıyık, C.(2002). Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Akademik Başarı. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Argon, T. ve Selvi, Ç. (2011), Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Çatışma Yönetimi Stilleri. *Dünya'daki Eğitim ve Öğretim Çalışmaları Dergisi* November 2011, Volume 1 Issue 1 Article 13 Issn:2146-7463.
- Ay, Ş. ve Akgöl H. (2008), Eleştirel Düşünme Gücü ile Cinsiyet , Yaş ve Sınıf Düzeyi, *Kurumsal Eğitimbilim* 1 (2), 65-75. Erişim Tarihi 03.03.2014, <http://www.keg.aku.edu.tr>
- Aybek, B. (2006). Konu ve Beceri Temelli Eleştirel Düşünme Öğretiminin Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Düzeyine Etkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Beşoluk, Ş. ve Önder, İ. (2010). Öğretmen Adaylarının Öğrenme Yaklaşımları. Öğrenme Stilleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 9 (2), 679-693, Erişim Tarihi: 12. 08. 2012, <http://ilkogretim-online.org.tr>
- Broadboer, J.T. , Keyser, B.B. (2000). An Approach To Teaching For Critical Thinking In Healt Education, *Journal of School Healt*, 70, s.:322-326.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem-A Yayıncılık.
- Çetin, A. (2008). Sınıf Öğretmeni Adayların Eleştirel Düşünme Gücü. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Çetinkaya, Z. (2011). Türkçe Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünmeye İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3) , 93-108.
- Demirel, Ö. (2002). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Dil Coşkun, S. (2001). Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeyleri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Doney, L.D.; Lephardt, N.E. (1993). Developing critical thinking skills in accounting students, *Journal of Education for Business*. c.68, s.5, ss.297
- Dutoğlu, G. ve Tuncel, M. (2008). Aday Öğretmenlerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri ile Duyusal Zeka Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 8 (1), 11-32.
- Elias, M. J. ve Kress, J. S. (1994). Social decision-mak-ing and life skills middle school. *Journal of School Health*, 64(2), 62-66.

Lise Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

- Ekinci, Ö. ve Aybek, B. (2010). Öğretmen Adaylarının Empatik ve Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 9 (2), 816-827, Erişim Tarihi: 12.08.2012, <http://ilkogretim-online.org.tr/>
- Ennis, R.H. (1985). A Logical Basis For Measuring Critical Thinking Skills. *Educational Leadership*, 42, s.:44-48.
- Facione, N.C.; Sanchez, P.A. (1994). Critical Thinking Dispozition As A Measure Of A Compenent Clinical Judgement:The Development Of the California Critical Thinking Disposition İnvntory, *Journal of Nursing Education*, 33, s.:345-350.
- Ford J. S. ve Profetto-Mcgrath J. (1994). A model for critical thinking within the context of curriculum as praxis. *Journal of Nursing Education*, 33(8), 341-344.
- Giro, E.A.(2000). Graduate nurses: critical thinkers or better decision makers? *J Adv Nurs* 2000;31:288-97.
- Gülveren, H. (2007). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerileri ve Bu Becerileri Etkileyen Eleştirel Düşünme Faktörleri.Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Güven, M. ve Kürüm, D. (2004). Öğrenme Stilleri ve Eleştirel Düşünme Arasındaki İlişkiye Genel Bir Bakış. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*, 6-9 Temmuz 2004 İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya.
- Haas, P. F. ve Keeley, S. M. (1998). Coping with faculty resistance to teaching critical thinking. *College Teaching*, 46,(2 63-67).
- Kaloç, R. (2005). Orta Öğretim Kurumu Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerileri ve Eleştirel Düşünme Becerilerini Etkileyen Etmenler. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kataoka, Y. N. (1994). A critical thinking model for nursing judgment. *Journal of Nursing Education*, 33, s.:351-356.
- Kaya, H. (1997). Üniversite Öğrencilerinde Eleştirel Akıl Yürütme Gücü. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kayagil, S. ve Erdoğan, A.(2011). Bazı Değişkenlerin İlköğretim Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerilerini Yordama Gücü, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, sayı 31, s.321-334.
- Korkmaz, Ö. (2009) Öğretmenlerin Eleştirel Düşünme Eğilim ve Düzeyleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 1-13.

- Korkmaz, Ö. ve Yeşil, R. (2009), Öğretim Kademelerine Göre Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Düzeyleri. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,10(2), 19-28.
- Korkmaz, Ö. ve Yeşil, R. (2011). Medya ve Televizyon Okuryazarlık Düzeyleri Ölçeği Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*,8, 2.
- Kökdemir, D. (2003). Belirsizlik Durumlarında Karar Verme ve Problem Çözme. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kurt, A. A. ve Kürüm, D. (2010). Medya Okuryazarlığı ve Eleştirel Düşünme Arasındaki İlişki: Kavramsal Bir Bakış. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 20-34.
- Kürüm, D. (2002). Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Gücü. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Magnussen L.; Ishida D. & Itano J. (2000). The impact of the use of inquiry-based learning as a teaching methodology on the development of critical thinking. *Nursing Education*,39 (4), 360.
- McKendree, J., Small, C., & Stenning, K. (2002). The role of representation in teaching and learning critical thinking. *Educational Review*, 54, 57-67.
- MEB (2006). *İlköğretim Matematik Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu 6. sınıf*, TTKB, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü, s.258.
- MEB (2009). *Tebliğler Dergisi*, Erişim Tarihi 10.08.2012 , http://dhgm.meb.gov.tr/yayinlar/dergiler/Tebliğler_Dergisi/2627.pdf
- Merter, F. (2009). Cumhuriyet – Dicle – İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Öğrencilerinin Öğrenme Stilleri ve Öğrenme Stillerini Farklılaştıran Sosyo - Ekonomik Faktörler. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 78-96.
- Narin, N. (2009). İlköğretim İkinci Kademe Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Eleştirel Düşünme Becerilerinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Özdemir, S. M. (2005). Üniversite Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (3), 1-17.
- Palut, B. (2008). Düşünme Stilleri ve Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24:01-11.
- Saçlı, F. ve Demirhan, G. (2008). Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Programında Öğrenim Gören Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Düzeylerinin Saptanması ve Karşılaştırılması. *Spor Bilimleri Dergisi*, 19(2), 92-110.

Lise Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

- Şen, Ü. (2009). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Eleştirel Düşünme Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*. 1 (2), 69-89.
- Topuz, H.(2006). Medya Eğitimi: Medya Çözümlemesi. Ed. Nurçay Türkoğlu, 23-25 Mayıs 2005 I. Uluslararası Medya Okuryazarlığı Konferansı. 1. Baskı: Eylül 2006, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Türnüklü, E. B. ve Yeşildere, S. (2005). Türkiye’den Bir Profil: 11-13 Yaş Grubu Matematik Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilim ve Becerileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 38(2), 167-185.
- Yıldırım, A. Ç. (2005). Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenlerinin Eleştirel Düşünme Becerilerinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- YÖK (2009), *Yüksek Öğretim Kanunu*. Erişim Tarihi: 10.08.2012, <http://www.yok.gov.tr/content/view/435/>
- Zayıf, K. (2008). Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri. *Yüksek Lisans Tezi*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.